

ТЕРМІНОЛОГІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ У ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Наталія Кащишин

Львівський національний університет імені Івана Франка

(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)

Досліджено терміносистему дипломатичних промов, присвячених світовій економічній кризі. Спеціальні терміни проаналізовано в контексті їхньої структури, семантики та тематичних сфер. Вивчено особливості дискурсу дипломатичної промови.

Ключові слова: агент аргументації, акт аргументації, слово-сигнал, світова економічна криза, дипломатичний дискурс.

У сучасному глобалізованому світі кожна подія, що трапляється в якійсь одній країні, впливає на усі інші і, безумовно, знаходить вираження в мові, долаючи межі між культурами, науковими парадигмами та дискурсами, вибудовуючи в такому хаосі власні лінгвістичні характеристики. Такою подією стала *світова економічна криза (СЕК) 2008 – 2009 рр.* Вона зачепила практично усі країни, різні сфери життя від економіки до екології. Не оминула вона й мову. Безперечно, це питання є актуальним. У рамках дипломатичного дискурсу, який слугує об'єктом нашого дослідження, найшвидше прореагували на появу нового явища *дипломатичні протокольні промови (ДПП).*

Досліджуючи мовне вираження феномену економічної кризи в *англійському дипломатичному дискурсі (АДД)*, предметом дослідження обираємо термінологічну систему, яка функціонує в ДПП і найкраще втілює світосприйняття на тлі економічного становища в умовах сьогодення.

Матеріалом дослідження слугують промови, проголошені дипломатами, представниками міжнародних організацій та лідерами країн на конференціях з приводу СЕК, які проводились протягом 2008 – 2009 рр. у багатьох країнах.

Дипломати таких країн, як Індія, Ефіопія, Японія, США, Болгарія, Австралія, які брали участь в обговоренні сучасного економічного становища, презентують саме англійську мову дипломатії, незважаючи на країну, яку вони представляють. Хоча інколи ці промови проголошували керівники держав, проте написані вони були дипломатичним корпусом у рамках АДД, отож мають звичні лінгвістичні та соціопрагматичні параметри, притаманні саме АДД.

Вивчення протокольної дипломатичної промови як особливого типу тексту й водночас як особливого типу дипломатичної комунікації ґрунтується на дослідженнях мови міжнародних документів загалом, з одного боку (Є. М. Іссерлін [1], В. В. Калюжна [2], О. М. Пазинич [6]), та на вивченні комунікативно-прагматичних засад політичної комунікації (Л. Козуб [3], Н. Н. Кохтєв [4], Т. Б. Крючкова [5] та ін.) – з іншого. Проте ДПП ще не були об'єктом лінгвістичного дослідження у повному обсязі. У нашій роботі ми ставимо за мету дослідити мовні особливості термінів цього жанру АДД.

Протокольну дипломатичну промову ми визначаємо як усний дипломатичний текст, який проголошує дипломат, представник міжнародної організації чи глава держави перед аудиторією, піднімає питання міжнародної політики, світової економіки, екологічного стану, соціальної безпеки з метою обговорення та привертання уваги світової спільноти до певного явища. ДПП характеризується такими лінгвостилістичними параметрами, як аргументативно-інформативний характер розгортання тексту, синтез лексики різних стилів відповідно до тематики з домінуванням офіційно-ділового в плані організації мовних одиниць, та загальній емоційній стриманості тексту промови, що інколи дає підстави стверджувати про її ритуальний характер. Такі риси ДПП, як стереотипність, логічність, занижена емоційність, об'єктивність, чіткість, консервативність і композиційна організація, яка визначається нормами дипломатичної комунікації та протоколу, позиціонує ДПП в рамках офіційно-ділового стилю. Оскільки АДД – це соціолінгвістичний феномен, що, запозичуючи риси інших дискурсів, формує власні характеристики, вважаємо, що для промов актуальними будуть й головні риси публіцистичного (вплив на

аудиторію) та художнього (експресивне навантаження) стилів. Беручи до уваги тематику досліджуваних нами промов (економічна ситуація), бачимо, що ДПП поєднують ще й характеристики політичного та економічного дискурсів – аргументативність і термінологічність, відповідно.

Як зазначає Н. Н. Кохтєв, для політичних промов типові ті стильові риси, що характеризують офіційно-діловий стиль: безособистісність чи слабе проявлення особистості, книжкове забарвлення, функціонально забарвлена лексика, політична лексика, політичні та економічні терміни, аналітичні вербальні поєднання тощо [4, с. 20]. Такі характеристики стосуються і ДПП як виду суспільно-політичних промов, оскільки усі види промов укладаються відповідно до норм офіційно-ділового документа.

Ми вирізняємо дипломатичні промови серед інших видів ораторської мови завдяки таким чинникам, як: 1) тип реципієнта (ДПП відрізняє така більш-менш гомогенна аудиторія, як дипломати, керівники держав, високопосадовці – на відміну від інших політичних промов, які спрямовані на загал, менший характер масовості); такий тип реципієнта передбачає вищий ступінь термінологічного навантаження, оскільки немає потреби орієнтуватись на загальну доступність ідей; 2) місце реалізації промови (міжнародні конференції, зустрічі та саміти для ДПП); 3) тематичне різноманіття (зазвичай ДПП характеризуються значно ширшим колом питань, ніж, скажімо, передвиборчі чи святкові промови); 4) чинник контактності теж є визначальним для диференціації промов, адже зазвичай ДПП написані заздалегідь, можливість експромту відповідно до реакції аудиторії зведена до мінімуму. Інформацію задано заздалегідь, і будь-які екстралінгвістичні чинники, як от особистість промовця, його інтонація, тон, тембр голосу, естетичне оформлення тексту, є менш вирішальними, ніж для передвиборчої чи інших видів промов.

Окрім екстралінгвістичних чинників, викликати інтелектуальне та емоційне співпереживання допомагає чітка постановка проблеми, її влучне мовне втілення та правильна побудова тексту, що й демонструють відібрані зразки промов.

Побудова промови має таку схему: вступна частина, основна частина, що завжди складається з двох структурних одиниць – підчастин, і заключна частина. У вступній частині промовець намагається привернути увагу до проблеми, отож ця частина, зазвичай, містить найбільший відсоток експресивних засобів, здебільшого метафор та епітетів (*financial turmoil, credit crunch, asset price bubble, thorny problems, financial storm, financial giants*), порівняно з іншими частинами.

Хоча вступна частина налічує лише один абзац, проте вже тут простежуються лексеми, що сигналізують про СЕК – слова-сигнали. Ці слова є значеннєво доволі об'ємними, містять емоційні конотації та у конденсованому вигляді несуть головну ідею усього подальшого тексту: *risk, financial crisis, fear, harmful effect, vulnerability, challenge*. Слова-сигнали належать як до сфери економічної термінології, так і до загальноживаної лексики, яка актуалізується в суспільно-політичному контексті і допомагає формувати ідеї загальної тривоги, песимізму, негативу. Досить часто ці ідеї подають дещо загострено саме для того, щоб акцентувати увагу слухача.

Основна частина ДПП, присвяченої СЕК, складається з багатьох абзаців і завжди має дві ідейно-структурні одиниці – підчастини. Тут промовці висувають тезу, підтверджують її фактами, закликають до рішучих дій та втілюють інші комунікативні цілі; тут відбувається акт аргументації. Дві ідейно-структурні одиниці реалізують головні стратегії вираження СЕК у ДПП: стратегія опису СЕК, її причин та критики існуючих явищ; стратегія заклику до подолання СЕК і висловлення надії на краще майбутнє. Ці стратегії втілюють завдяки певним *лексико-термінологічним носіям* (ЛТН) ідеї СЕК, серед яких ми також виділяємо декілька прагматичних типів відповідно до визначених стратегій.

На основі нашого дослідження можемо стверджувати, що перший тип ЛТН, що відповідає першій стратегії опису СЕК у ДПП – стратегії загального опису СЕК, її причин та критики існуючих явищ, поділяємо на такі тематичні групи:

1. Економічні та суспільно-політичні терміни, які, виражаючи загальноекономічні та суспільно-політичні поняття та явища, апелюють до негативних тенденцій: *unemployment, decline, inflation pressures, default, credit deterioration, inflation, stock market collapse, recessionary period, deep recession, overconsumption, falling export demand, subdued capital inflows, stock market collapse* та ін. Ці ЛТН, маючи прямі значення негативних економічних процесів, несуть семи збитковості, занепаду, тиску, розпаду. У цій групі зі структурної точки зору переважають іменникові словосполучення з двох, рідше трьох членів.

2. Загальноживана лексика, яка набуває конкретного смислового навантаження, термінологізується. Слова цієї групи мають загальне негативне забарвлення і слугують ґрунтом, відповідно до якого аудиторія вибудовує та сприймає дійсність. Структурно – це: прості іменники (*vulnerability, failure, anxiety, worry, frustration, shock, stress, volatility, instability, danger, uncertainty, panic, trouble, deterioration, deficit, losses, decline, collapse, shortcomings, slowdown*); іменникові словосполучення (*loss of confidence, fear for savings*); іменниково-прикметникові словосполучення (*inner vulnerability, financial shock, global downturn, vicious circle, vulnerable economies, increased exploitation, harsh reality, sharp downturn*). Спостерігаються також особливі лексеми, що мають високу активність поєднання з іншими лексемами, тому їх також зачисляємо до слів-сигналів СЕК: *crisis- sub-prime crisis, current crisis; financial – financial turmoil, financial instability, financial crisis, financial panic, financial trouble; risk – risk perception, risk aversion, risk-taking incentives, appetite for risk; economic – economic decline, economic perturbation*. Ця лексика, виражаючи абстрактні поняття та лише опосередковано торкаючись економічних негараздів, викликає певний настрій у слухачів, і має найбільшу вагу для створення загальної атмосфери кризи, створюючи понятійне та асоціативне поле занепаду, нестач, стурбованості, страху та розчарування.

ЛТН стратегії подолання кризи, які презентують другу ідейно-структурну одиницю основної частини ДПП, мають загалом позитивну конотацію, позначають оптимістичні процеси в економіці (тематично – це економічні

терміни та незначний відсоток загальноживаної лексики), спрямовані у майбутнє, містять загальні семи довіри, зросту, відновлення, покращення, надії: *signs of recovery, financial stability, global economic growth, ambitious program, growth recovery, efforts for recovery, exit strategies, credible strategies, stabilization, reform process*. Загальноживану лексику представляють здебільшого дієслова з семантикою дії з метою стабілізації, оптимізації, покращення: *to enhance, to promote, to facilitate, to strengthen, to expand, to safeguard, to overcome, to improve, to stabilize, to boost, to stimulate, to proceed*. Окремі словосполучення відзначаються особливою обнадійливістю та оптимізмом і змальовують впевнену картину близького майбутнього: *a post-crisis world, prosperous world, equitable world, sustainable growth*.

Дослідження дало змогу виявити ще одну групу ЛТН, яка реалізує стратегію інтенсифікації і яка простежується і в першій, і в другій частині промов, маючи при цьому різні цілі: у першій частині допомагає передати кризові явища, у другій – оптимізм та надію, підсилюючи сказане, додаючи масштабності та найвищої міри змальованим подіям і процесам. Сюди передусім відносимо прикметники вищого і найвищого ступенів порівняння, а також прикметники, де масштабність закладено у семантиці слова: *paramount, large, global, intensive, crucial, strong, unimaginable, deep, widespread, powerful, unprecedented, innumerate, exorbitant, overwhelming, high, multilateral, longstanding, substantial, entire, macro-prudential*. Інколи семантика “масштабу”, “множинності”, “надмірної гіперболізації” та “особливої ваги” виявляється в іменниково-прикметникових словосполученнях: *long-term growth, long-term plan, high priority, global role, global solution, wide-ranging policy actions, extraordinary period, a massive amount of money, massive stimulus, multilateral development*. Значною мірою у досягненні цього ефекту беруть участь дієслова (*to triple, to intensify, to overwhelm, to widen*) та прислівники із семами всеосяжності та масштабності (*tremendously, excessively, widely, completely, massively, fundamentally, dramatically*, тощо).

Отже, розглянувши стратегії вираження явища СЕК у ДПП, можемо стверджувати, що їм відповідають певні семантико-тематичні та структурні

групи. Ми також доходимо висновку, що ці групи термінів традиційно відповідають визначеним композиційним частинам промов. Якщо вдається до узагальнення, то ЛТН, що реалізують вищезгадані стратегії в основній структурній частині текстів ДПП, несуть загальну сему песимізму у першій композиційній частині, що у другій частині протиставляється загальній семі оптимізму. Цей ефект протиставлення не є випадковим, але стилістичним засобом, який разом з ефектом перебільшення та масштабності, загальної гіперболізації задають вектор розгортання настрою та тематики промови. Усі типи ЛТН беруть участь у переконанні аудиторії, а, отже, у процесі аргументації, і слугують агентами аргументації.

Теорія аргументації досліджує різноманітні способи переконання аудиторії за допомогою мовленнєвого впливу. Аргументація завжди виражена в мові, вона має форму промовлених або написаних тверджень. Як наголошує А. Романко, аргументація представляє собою мовленнєву дію, що включає систему тверджень, призначених для виправдання або спростування певної думки. Теорія аргументації, яка почала складатися ще в античності, пройшла довгу історію, багату на злети і падіння. Наразі можна говорити про становлення нової теорії аргументації, що складається на стику логіки, лінгвістики, психології, філософії, герменевтики, риторики, евристики тощо. Відповідно, існують різноманітні підходи до її вивчення, та й саме поняття “аргументація” отримує різноманітні визначення. Аргументація має місце тоді, коли мовець формулює висловлювання (або декілька висловлювань) так, що воно підводить адресата до іншого висловлювання – висновку [7, с. 123]. Аргументативні характеристики глибоко притаманні жанру ДПП як особливому рівню організації мовних одиниць. Мова ДПП може як передавати інформацію і слугувати засобом впливу та аргументації. Як продемонструвало наше дослідження ДПП, у створенні аргументації беруть участь усі типи ЛТН, адже вони створюють ефект підсилення ваги сказаного, сприяють привертанню уваги до проблеми й у такий спосіб впливають на формування висновків у слухачів, отож є засобами (агентами) аргументації.

У процесі вивчення ДПП ми виявили, що прагматико-комунікативна мета промов є дихотомічною – переконання та спонукання до дії, де аргументативні засоби мають найбільший потенціал; та трансфер фактів, який є можливий завдяки логічному виміру промови, що розкриває основні проблеми, подає аналіз подій, фактичну інформацію та створює понятійну систему промови. Увесь лексичний матеріал, що презентує цей вимір, ділимо на два рівні:

1. Семантико-тематичний. Оскільки основна тема ДПП безпосередньо пов'язана з економікою, то очевидно що превалює економічна термінологія, що не має жодних додаткових конотацій і несе в собі лише прямі значення економічних процесів та явищ, які у будь-якому не є ні позитивно, ні негативно забарвленими. За нашими спостереженнями, у ДПП вживають дещо спрощені термінологічні словосполучення з метою ширшої доступності описуваних понять. Наприклад: *financial sector developments, private equity funds, international capital flows, insolvency scheme, credit-rating agency, withdrawal of capital, foreign exchange reserves, liquidity crunch, fiscal authorities, emerging economies, oil-price increase, inflation resurgence, affordability measures*. Простежуються також терміни екології, оскільки іноді цю тему піднімають серед загальноекономічних питань (*recycling, environmental problems, green growth, carbon reduction, renewable energies, cleaner technologies, low carbon future, climate change, energy issues, gloomy environment*), а також суспільно-політичні терміни, які завжди супроводжують дипломатичні документи будь-якого жанру (*community, security issues, infrastructure, health and sanitation challenges, terrorism, piracy, poverty, public trust, civil society* та ін.). Цікавим з погляду комунікативної лінгвістики є часто вживаний термін *dialogue*, який, будучи елементом загальноновживаної лексики, вже став ключовим терміном для міжнародного спілкування та дипломатичних документів. До термінів мови дипломатії у ДПП належать такі: *Prime-Minister, Minister of Foreign Affairs, Honorable Minister for External Affairs, Chairman, conference, forum, summit*, привітання “*Honourable Presidents*”, “*Your Excellencies*”, а також терміномени мови дипломатії, що позначають назви міжнародних організацій, економічних та геополітичних утворень, часто виражені за допомогою

абрєвіатур: *International Monetary Fund - IMF, World Bank, European Union, Financial Stability Board – FSB, Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC, Trade Finance Facilitation Program – TFFP, Brazil, Russia, India, China – BRIC, G7, G20, GDP, CSE.*

2. Структурно-морфологічний. На цьому рівні виокремлюємо дві групи слів: а) дієслова, прикметники та іменники з префіксом “*re*”, які слугують для демонстрації нових та покращених процесів в економіці, які необхідно здійснити, щоб її відродити: *redesign, rebalance, renewable, restructure, refinance, recapture, reape, rebuild, rethought, re-starting, re-form, revitalize*. Лідером з частотності є термін “*refinance*”, який, поєднуючись з різними лексемами, подає безліч варіантів для подолання СЕК; б) словосполучення, що мають чотири і більше складових елементи, допомагають краще виразити складні поняття міжнародної політики та економіки і слугують необхідними атрибутами стилю дипломатичної промови; належачи до стилістично немаркованої лексики, ці словосполучення виключають багатозначність та різне трактування згадуваних понять, що має особливу важливість для дипломатичного документа, наприклад: *troubled foreign correspondent banks, food and fuel price crisis, weakening global growth prospects, market supply-demand balances, large external current account deficit, non-financial corporate balance sheets, time-bound investment tax credits* та ін.

Як бачимо, аргументативний вимір, що знайшов своє втілення завдяки стратегіям опису СЕК та лексико-термінологічним носіям був би непродуктивним без логічного виміру разом з його семантико-тематичними та структурно-морфологічними групами термінів. Лише поєднання цих вимірів дає змогу ДПП досягти комунікативно-прагматичних цілей та ефективно проводити міжнародну комунікацію.

Отримані результати дослідження дали змогу поглибити знання про взаємодію дискурсів, композиційну структуру ДПП, визначити ДПП як особливий жанр АДД, який належить до інформативно-аргументативного типу, та виокремити такі семантичні макроструктури термінів у текстах ДПП, як “невпевненість”, “об’єднання”, “масштабність”, “колапс”, “надія”.

1. *Иссерлин Е. М.* Лексика и фразеология современных дипломатических документов. – М.: Из-во Моск. полиграф. ин-та, 1966. – 15 с.
2. *Калюжная В. В.* Стиль англоязычных документов международных организаций. – К.: Наукова думка, 1982. – 120 с.
3. *Козуб Л.* Лінгвопрагматичний аспект дослідження англомовного політичного дискурсу в сучасних засобах масової інформації // Нова філологія. – 2008. – Вип. 30. – С. 212 - 214.
4. *Кохтев Н. Н.* Ораторская речь: стиль и композиция. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 176 с.
5. *Крючкова Т. Б.* Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии. – М.: Наука, 1989. – 149 с.
6. *Пазинич О. М.* Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство”. – К., 2001. – 20 с.
7. *Романко А.* Конектори в побудові аргументації англійського економічного дискурсу та їх переклад // Нова філологія. – 2008. – Вип. 30. – С. 122 – 125.

TERMINOLOGICAL REPRESENTATION OF THE WORLD ECONOMIC CRISIS IN DIPLOMATIC DISCOURSE

Natalia Kashchyshyn

The Ivan Franko National University of L'viv

(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)

The study is devoted to the problems of terms used in diplomatic speeches that represent the phenomenon of world economic crisis. Special terms are studied in the context of their structure, semantics and thematic spheres. Particular attention is given to the diplomatic speech as one of the genres of diplomatic communication.

Key words: argumentation agent, argumentation act, word-signal, lexico-terminological carrier.

**ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ МИРОВОГО
ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА
В ДИПЛОМАТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ**

Наталия Кащишин

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)

Исследована терминосистема дипломатических выступлений, касающихся явления мирового экономического кризиса. Специальные термины изучаются в контексте их структуры, семантики и тематических сфер. Особое внимание предоставлено дипломатической речи как одному из жанров дипломатической коммуникации.

Ключевые слова: агент аргументации, акт аргументации, слово-сигнал, лексико-терминологический носитель.

Стаття надійшла до редколегії 25. 11. 2009

Прийнята до друку 28. 11. 2009